

Kas ir gaismjutība (fotosensitivitāte) pret zālēm un kā tā izpaužas?

Gaismjutība jeb fotosensitivitāte ir paaugstināta jutība pret gaismu (ultravioleto starojumu) zāļu ietekmē. Tā izpaužas ar ādas izsitumiem, iekaisumu vai smagākos gadījumos – ar apdegumu, biežāk uz šādām ķermeņa zonām – sejas, kakla, rokām, apakšstilbiem.

Gaismjutība var izpausties gan kā fototoksiskas reakcijas, gan kā fotoalerģiskas reakcijas.

Medikamenti vieni paši nevar izraisīt gaismjutības reakcijas. Tās rodas tikai medikamentam un gaismai mijiedarbojoties. Gaismas stari aktivizē medikamenta sastāvā esošās aktīvās vielas struktūru, tā pārmainās un kļūst ādai kaitīga. Veidojoties pārmaiņām vielas struktūrā, tiek bojātas ādas šūnas tieši (fototoksiska reakcija) vai iesaistoties imūnsistēmai (fotoalerģiska reakcija). Tā rezultātā izdalās vielas, kuras izraisa ādas iekaisumu, kas smagākos gadījumos izpaužas kā pastiprināts saules staru izraisīts apdegums.

Pacienti var pat nenojaust, ka izsitumi vai apdegums saistāmi ar lietoto medikamentu un ir gaismas ietekmē radusies reakcija. Ne vienmēr nepieciešama spilgta saules gaisma, lai rastos fotosensitīvas reakcijas. Ir gadījumi, kad šādas reakcijas novērotas ziemā, savukārt ļoti jutīgiem cilvēkiem gaismas un medikamentu mijiedarbības reakcijas var izraisīt fluorescējošas lampas.

Fototoksiskas reakcijas rodas biežāk nekā fotoalerģiskas. Dažu medikamentu lietošanas gadījumā var rasties abu veidu reakcijas.

Fototoksiskas reakcijas izpaužas:

- ar apsārtumu uz ādas, kas var parādīties dažu vai vairāku stundu laikā pēc gaismas un medikamentu mijiedarbības;
- ar pārspīlētu iedegumu (apsārtums un apdegums)
- ar smagām ādas pārmaiņām - pūšļiem un čūlām;
- iespējama nieze;
- iespējama zili zaļa pigmentācija, kas sastopama retāk;
- iespējama nagu plātnītes atslāņošanās no naga gultnes;
- reakcijas, rodas tikai vietās, kas bijušas pakļautas tiešiem UV stariem.

Fotoalerģiskas reakcijas izpaužas:

- ar ekzēmu, ādas niezi, izsitumiem, kas parasti parādās ne ātrāk par 24 – 72 stundām pēc gaismas un medikamenta mijiedarbības;
- ar alerģiskām reakcijām, kas var rasties ķermeņa vietās, kuras nav tieši pakļautas UV stariem;
- reakcijas parādās pēc atkārtotas saules staru ietekmes;
- reakcijas biežāk rodas vīriešiem.

Nav precīzu datu, cik bieži tiek novērotas fotosensitivitātes reakcijas. Smagi zāļu izraisīti gaismjutības gadījumi novēroti ļoti reti, tomēr dažiem cilvēkiem fotosensitivitātes reakcijas var izpausties būtisku veselības traucējumu veidā (skarti plaši ādas apvidi, kā dēļ var būt pārejoša darba nespēja).

Dati liecina, ka gaismjutības reakcijas iespējamās dažiem no šiem zālīdzekļiem: antibiotikām, nesteroidāliem pretiekaisuma līdzekļiem, urīndzenošiem līdzekļiem, antipsihotiskiem līdzekļiem, pretsēnīšu līdzekļiem, diabēta preparātiem un citiem līdzekļiem.

Gaismjutību var izraisīt gan zāļu lokāla (piem. ziedes, geli), gan sistēmiska (tabletes, injekcijas) lietošana.

Svarīgākais gaismjutības ārstēšanā ir noteikt medikamentu, kas izraisījis gaismjutīgas reakcijas un, ja iespējams, izvairīties no tā. Ja pacienta veselības stāvoklis neļauj atteikties no gaismjutību izraisošām zālēm un, ja nav iespējams pielāgot analogus medikamentus, pacientam jāizvairās no tiešiem saules stariem, jāvalkā drēbes un galvassega, kas aizsargā no saules, kā arī jālieto aizsargkrēmi pret UV stariem. Noteikti nav pieļaujama patvaļīga zāļu lietošanas pārtraukšana bez konsultēšanās ar ārstu.

Lai izvairītos no iespējamām medikamentu blaknēm, pacientam vienmēr pirms zāļu lietošanas jāizlasa zāļu lietošanas instrukcija, kurā ir minētas biežāk un retāk sastopamās blaknes, to vidū arī atsevišķiem medikamentiem – gaismjutība jeb fotosensitivitāte.